

KEMIKAALIEN MARKKINAVALVONTAHANKE 2004

1 Johdanto

Tampereen kaupungin ympäristövalvonta toteutti elo-syyskuussa 2004 kemikaalien markkina-
valvontahankkeen. Markkina-
valvontahanke oli valtakunnallinen ja tehtiin yhteistyössä Sosiaali- ja terveyden-
huollon tuotevalvontakeskuksen (STTV), Länsi-Suomen lääninhalli-
tuksen ja Suomen ympäristökeskuksen kanssa. Länsi-Suomen läänin
alueella kohteeksi valittiin kemikaalirekisterin tuoterekisterissä olevia
kemikaalien valmistajia ja maahantuojia.

Kemikaalien markkina-
valvonnan tärkeimpänä tavoitteena on ehkäistä ja torjua kemikaalien aiheuttamia terveys- ja ympäristöhaittoja sekä palo- ja räjähdysvaaraa. Vahinko- ja vaaratilanteita voi syntyä paitsi tuotantolaitoksissa kemikaalien varastoinnin ja käsittelyn yhteydessä, myös vähittäismyynnin kautta kotitalouksissa.

Valvontahankkeen toteuttivat ympäristötarkastajat Tiina Ryyppö ja Marjatta Salovaara ympäristövalvonnasta.

1.1 Hankkeen tavoitteet

Projektin tavoitteeksi oli asetettu kunnan kemikaalivalvonnan kehittä-
minen ja valvonnan kohdistaminen alueen toiminnanharjoittajiin, jotka
kemikaalien markkinoille luovuttajina vastaavat kemikaalien päälly-
merkinnöistä, käyttöturvallisuustiedotteista ja kemikaalitietojen toimit-
tamisesta kemikaalirekisterin tuoterekisteriin sekä kemikaaleja koske-
vien kieltojen ja rajoitusten noudattamisesta.

Valvontahankkeen tietojen avulla voidaan arvioida kuinka hyvin kemi-
kaaleja markkinoille luovuttavat toiminnanharjoittajat ovat selvillä ke-
mikaalilainsäädännön velvoitteista. Tietoja voidaan käyttää myös pe-
rusteena määriteltäessä kriteereitä yrityksen tarvitsemaa tarkastusti-
heyttä arvioitaessa. Yritykset voidaan luokitella tarkastustarpeen mu-
kaisesti eri ryhmiin, mikä samalla toimii pohjana suunnitelmalliselle
valvonnalle.

Valvontahankkeeseen liitettyllä kuntakyselyllä kartoitettiin kuntien ke-
mikaalivalvontaan käytettävissä olevia valmiuksia ja resursseja sekä
koulutustarvetta.

1.2 Valvottavat säädökset ja määräykset

Kemikaalivalvonta perustuu kemikaalilain (**744/1989**) ja -asetuksen (**675/1993**) sekä kemikaalilain nojalla annettujen säädösten noudattamisen valvontaan.

Kemikaalien rekisteröinnistä säädetään *STM:n asetuksessa kemikaaleja koskevien tietojen toimittaminen* (**374/2002**), joka on tullut voimaan 1.4.2003. Sillä on korvattu vanha STM:n päätös (377/1998). Kemikaalitiedot ovat kemikaalirekisterin tuoterekisterissä, **KETU**:ssa, ja se sisältää tietoja Suomessa markkinoilla olevista vaarallisiksi luokitelluista ja vaaraa aiheuttavista kemikaaleista. Tuoterekisterissä on noin 850 kemikaaleja markkinoille luovuttavaa toiminnanharjoittajaa ja tiedot yli 100 000 kemikaalista, joista markkinoilla on noin 30 000 kemikaalia.

Kemikaalirekisterin tuoterekisteriä käyttävät kemikaalilain valvontaviranomaiset, myrkytystietokeskus ja tutkimuslaitokset. Rekisterin tietoja käytetään mm. myrkytysten hoidossa, lainsäädännön valmistelussa ja kemikaalivalvonnan apuvälineenä. Tiedot kemikaaleista toimittaa Suomessa toimiva toiminnanharjoittaja, joka vastaa kemikaalin luovuttamisesta markkinoille tai käyttöön Suomessa.

STM:n asetus käyttöturvallisuustiedotteesta (**1202/2001**) on tullut voimaan 1.8.2001 ja samalla on kumottu työministeriön päätös käyttöturvallisuustiedotteesta (779/1993).

Valvontahankkeen kannalta muutokset merkitsevät sitä, että käyttöturvallisuustiedotteiden, **KT-tiedote**, ja **KETU-rekisteriin** toimitettavien tietojen tulisi olla uusien säädösten mukaiset. Tietojen toimittamiseen voidaan käyttää samaa lomaketta.

STM:n asetus kemikaalien luokitusperusteista ja merkintöjen tekemisestä (**807/2001**) on tullut voimaan 1.10.2001. Sillä on saatettu voimaan mm. ympäristölle vaarallisten kemikaalien seosluokitus.

STM:n asetus vaarallisten aineiden luettelosta (**624/2001**) on tullut voimaan luokitus- ja merkintämuutosten osalta 1.8.2001.

2 Markkinavalvontahankkeen toteutus

Hanke toteutettiin Tampereen kaupungin alueella. Tarkastuskohteiksi valittiin viisi yritystä, joissa valmistetaan pääasiassa lasinpesunesteitä sekä pesu- ja puhdistusaineita raskaan ajoneuvokaluston ja työkonien pesua ja huoltoa varten. Oheistoimintana saattaa olla esimerkiksi akkujen myyntiä ja kemikaalien markkinoille luovuttaminen rajoittuu jossain tapauksissa ainoastaan kemikaalin pakkaamiseen uuteen, pienempään myyntipäälykseen.

2.1 Kohteiden valinta

Valvontakohteet valittiin seuraavin perustein:

- volyymiltään merkittävä kemikaalien markkinoille luovuttaja
- kemikaalien keskimääräinen luokitus; X_n, C, T, T+, N
- toiminnanharjoittaja on kunnan alueella uusi
- edellisestä tarkastuksesta kulunut aika
- aikaisemmissa tarkastuksissa esiintyneet puutteet.

Kohteita valittiin viisi. Valintaan vaikuttivat myös tarve yrityksen toiminnan arvioimiseksi ympäristölupatilannetta ja -lupaharkintaa sekä kemikaali-ilmoituksen päivittämistarvetta varten. Yksi yritys sijaitsi lisäksi vedenhankinnan kannalta tärkeällä pohjavesialueella.

2.2 Tarkastus

Ennen tarkastusta selvitettiin yrityksen taustatiedot kuten ympäristölupatilanne, kemikaali-ilmoituksen ajantasaisuus sekä yrityksen markkinoille luovuttamien kemikaalien tiedot KETU-rekisterissä. Tässä yhteydessä tehtiin myös alustavaa tarkastettavien tuotteiden valintaa.

Tarkastusajankohtaa sovittaessa edellytettiin, että paikalla on kemikaaliasioista vastaava henkilö, jonka kanssa täytettiin yritystietolomakkeen A osa 1.

Yritykset olivat päätoimialaltaan kemikaalien valmistajia, yksi harjoittaa myös maahantuontia ja valmiiden kemikaalien pakkausta. Tämän raportin tulosten tarkastelussa yritykset on nimetty kirjaimilla A-E.

Taulukko 1. Yritysten toiminnan laajuutta kuvaavia lukuja.

	A	B	C	D	E
Yrityksen koko, työntekijöitä kpl	2	4	5	2	12
Markkinoille luovutettavia kemikaaleja, kpl	30	35	24	9	12
Kemikaalien määrä tonneissa/vuosi	10- 100	100- 500	100- 500	10- 100	yli 1000

Tarkastettavat kemikaalit valittiin tarkastuskäynnillä tuotantomäärän, vaaraominaisuuksien ja silmämääräisessä tarkastelussa havaittujen mahdollisten virheiden ja puutteiden perusteella. Samalla tarkastettiin päällykset ja oliko kemikaaleista laadittu ja saatavilla käyttöturvallisuuksitiedotteet. Etiketit, käyttöturvallisuuksitiedotteet ja mahdolliset uudet KETU-ilmoitukset otettiin yrityksestä mukaan ja ne tarkastettiin toimistolla. Tarkastettavia kemikaaleja valittiin 24 kpl.

Taulukko 2. Tarkastetut kemikaalit käyttötarkoituksen mukaan yrityksissä A-E.

Tuotetyyppi, kpl/Yritys	A	B	C	D	E	Yht
Puun merkintäväri	1	1	-	-	-	2
Liuotinpesuaine	3	2	4	-	2	11
Lasinpesuneste	1	1	1	-	-	3
Muu pesuaine	-	1	-	-	3	1
Muu kemikaali	-	-	-	4	-	1
Yhteensä	5	5	5	4	5	24

Kemikaalit olivat pääosin eri valmistajien liuotinpohjaisia pesuaineita ja lasinpesunesteitä. Puun merkintävärit olivat metanolipohjaisia metsäkoneyrittäjien puun merkintään käyttämiä värejä. Sarake muu kemikaali käsittää viemärinavausaineen, pikasementin sekä kiviliiman ja sen koveteosan.

2.3 Tarkastusten tulokset

Kahdessa yrityksessä oli käytettävissä kemikaalilainsäädännön asiantuntemusta oman henkilöstön taholta, toisessa näistä sitä ostettiin lisäksi ostopalveluna. Kaksi yritystä hankki kaiken asiantuntemuksen ostopalveluna ja yhdessä yrityksessä asiantuntemusta ei ollut eikä sitä myöskään hankittu ulkopuolelta.

Yhdelläkään yrityksellä ei ollut laatu- eikä ympäristöjärjestelmää. Ne eivät myöskään kuuluneet mihinkään kemian alan järjestöön tai liittoon.

Kemikaalitiedot tarkastettiin merkitsemällä virheet ja puutteet valmiisiin tarkastuslomakkeisiin, lomake B kemikaalitiedot, joka käsitti yhteensä 35 kohtaa. Kemikaalikohtaisista lomakkeista tiedot koottiin yrityskohtaisiin lomakkeisiin, yritystietolomake A osa 2.

Kaikkien tarkastettavien kemikaalien tiedoissa havaittiin puutteita tai virheellisyyksiä. Toisaalta ne eivät kuitenkaan olleet luonteeltaan sellaisia, että niiden vuoksi olisi jouduttu pikaisesti toimenpiteisiin kuten esimerkiksi laittamaan tuote myyntikieltoon.

Tarkastuksessa havaitut puutteet ja epäkohdat on esitetty taulukossa 3.

Taulukko 3. Tarkastuksessa havaitut puutteet ja epäkohdat.

Tarkastettu kohde/Yritys	A	B	C	D	E	Yht
KT-tiedote saatavilla	on	on	on	on	on	on
KT-tiedote uusimatta, kpl	-	1	-	3	-	4
KETU-ilmoitus tekemättä	-	-	-	1	-	1
KETU-ilmoitus uusimatta	-	2	-	3	4	9
KETU- ja KT tiedot eivät vastaa toisiaan	-	4	5	2	-	11
etiketti ei vastaa KT-tiedotetta	4	5	4	4	-	17
etiketti ei vastaa KETU-tietoja	-	5	4	2	-	11
ympäristövaaraluokitus puuttuu	-	-	-	2	-	2
puutteita päällymerkinnöissä	5	5	5	4	3	22
turvasuljin puuttuu	-	-	-	-	-	-
näkövammaisten vaaratunnus puuttuu	-	-	-	-	-	-

Kaikkien tuotteiden käyttöturvallisuustiedotteet olivat saatavilla.

Merkittävimmät puutteet olivat ristiriitaiset tiedot KT-tiedotteen, KETU-ilmoituksen ja päällymerkintöjen välillä. Kahta lukuun ottamatta myös kaikissa päällymerkinnöissä todettiin puutteita.

Koska tuotteet oli tarkoitettu vain ammattikäyttöön, niiden päällyksiltä ei edellytetty turvasuljinta eikä näkövammaisten vaaratunnusta.

Tarkastuksen perusteella voitiin arvioida yritysten asiantuntemuksen olevan hyvä ainoastaan yhdessä yrityksessä, kahdessa kohtalainen ja kahden osalta olematon. Arviota tehdessä kiinnitettiin huomiota paitsi lainsäädännön velvoitteiden täyttymiseen, myös kemikaalien varastointiin ja käsittelyn asianmukaisuuteen sekä toiminnanharjoittajan suhtautumiseen pohdittaessa kemikaalien mahdollisia ympäristö- ja terveysvaaroja sekä niiden ehkäisyä.

Jokaisesta yrityksessä tehdystä tarkastuksesta laadittiin tarkastuspöytäkirja, joka lähetettiin toiminnanharjoittajalle ja tarvittaessa myös muille valvontaviranomaisille (STTV). Tarkastuspöytäkirjassa selvitettiin tuotteittain esiintyneet korjattavat virheet ja puutteet sekä annettiin toiminnanharjoittajalle kehoitus ryhtyä toimenpiteisiin niiden korjaamiseksi.

3 Yhteenveto ja johtopäätökset

Yhteenvetona voidaan todeta, että tarkastetut kemikaalit täyttivät tavanomaisimmat lainsäädännön velvoitteet, kuten että käyttöturvallisuustiedote tai sitä vastaavat tiedot ovat saatavilla, päällyksiin on kiinnitetty varoitusetiketti varoitusmerkkeineen ja –lausekkeineen ja että etiketin tiedot ovat sekä suomen että ruotsin kielellä.

Tietojen yksityiskohtaisemmassa tarkastelussa tuli kuitenkin ilmi, että kemikaalitiedoissa, kemikaalin luokituksessa ja varoituslausekkeiden valinnassa oli virheitä ja puutteita. Toisinaan näytti siltä, että lausek-

keita on lisätty ”varmuuden vuoksi”, samoin kemikaalin vaarallisuusluokitus on määritetty vaarallisemmaksi, kuin se on.

Tarkastetut yritykset olivat kooltaan pk-yrityksiä, jotka eivät kuulu mihinkään kemian alan järjestöön. Toisaalta kemikaalilainsäädäntö muuttuu jatkuvasti ja velvoitteet toiminnanharjoittajaa kohtaan tulevat lisääntymään. Osan tarvittavasta asiantuntemuksesta toiminnanharjoittajat ostavat yrityksen ulkopuolelta.

PK-yritysten aktivoiminen kemian järjestöjen ja valvontaviranomaisten taholta koulutukseen ja koulutuksen järjestäminen ovat ensiarvoisen tärkeitä kemikaalien aiheuttamien ympäristö- ja terveysvaarojen ehkäisemiseksi ja kemikalisoitumisen vähentämiseksi.

Suunnitelmallista, oikein kohdennettua ja resurssoitua valvontaa tarvitaan kemikaaliturvallisuuden lisäämiseksi työpaikoilla.